

NOORUS MAA

ĒESTI NOORSOO AJAKIRI
ESIMENE AASTAKÄIK

S I S U.

M. L. — Henri Rousseau. Ed. Tasa — Saartel. K. Hänninen — Jäämere kangelane. A. Conan Doyle — Kuidas brigader tappis rebase. Noorte vald. Võistlusi ja ülesandeid. Kabe.

Kirjakast.

A. M. Teie küsimusi noorusmaalasile on nõnda palju, et neile vastamiseks kuluks terve numbri ruum. Kas edespidi ei saaks ühekaupa ja lihtsemalt? A. S. — „Öö pisarad“ ja „Lainete hümn“ — ei. I. V. — Joonistus ei lähe. R. Reenus — „Paplid“ — ei, „Hiline käik“ — jah. E. Stern — Teie noomimiskiri on õige jämedatooniline. Ei ole viisakas nõnda kõnelda, päälegi kui ise heitlete raskesti õigekirjutusega.

Kaanepilt: Henri Rousseau — Madudevõluja.

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

Nr. 15.

Talvekuu

1926.

Toimetuse juhatajad: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson. :: Vastutav toimetaja:
E. Martinson. :: Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. :: Toimetuse ja kirjastuse
Tallinn, Rataskaevu nr. 22. Toimetuse kõnetunnid esmaspäeval ja reedel k. 12-1.

Henri Rousseau

Banaanilõikus

Henri Rousseau.

M. L.

Prantsuse luuletaja Apollinaire¹⁾ läks ühel päeval Pariisis oma sõbra Remy de Gourmont'iga²⁾ linna ääre jalutama. Säälnägid nad imelikult vanamoelises ülikonnas vanahärra maalivat. Gourmont naeris vanamehe veidrat

Prantsuse sõda ja Rousseau on sunnitud sellestki võtma osa.

Pärast sõda asub ta tööle Pariisi tolliametisse, kus ta võimeid hinnati madalalt ja ta tööjõudu kasutati kõige lihtsemaiks ülesandeiks.

H. Rousseau oma töötoas

maalimisviisi, Apollinaire aga nägi päälle naljakuse veel midagi — terve maailmavaate, kindla ja ainulaadilise. See maaliv mees oli Henri Rousseau³⁾, Pariisi linna tolliametnik.

Henri Rousseau elu on sama lihtne kui ta töögi. Aastal 1844 sündis ta ühes Prantsuse väikelinnas plekksepa pojana. Siis satub ootamatult hoopis teise maailma, ta nimelt võtab osa rügemendi muusikamehena 1861.—67. aastail Meksiko sõjakäigust. See võõras ja uus maailm jättis unustamatu mulje noormehe hinge. Veidi hiljem tuleb Saksa-

Oma tõlneriameti ajal ta hakkab maalima. Siis oli ta neljakümne aastane. Pärastine aeg on aga selgitanud, et Rousseau maalis juba varemini, ehkki vähe ja harva.

Viimaks jättis ta oma tõlneriameti, et lõpulikult anduda kunstile. Raskeid päivi tuli tal elada üle. Mees, kelle piltidest praegu maksetakse kuni poolmiljonit marka, maalis paarisaja marga eest portreid ja neidki ei tahatud temalt tellida. Siis avas ta väikese kirjutustarvetekaupluse, müüs pliiatseid ja paberit ja vahest sekka ka oma maalitud pilte. Sagedamini küll aga tuli neid kinkida.

¹⁾ I. apollinäär; ²⁾ I. remij dö gurmoo(n); ³⁾ I. anrii russoo.

Imelikke pilte maalis see mees. Ta noorpõlve sõdurirännak kaugesse Mek-sikosse kergib siin uuesti esile: imelikud troopikametsad kasvavad tuhandes rohelinekraadis sinise taeva all. Lõvid ja tiigrid jalutavad laialeheliste puude vahel samasugustena täiuslikkudena looduseformelitenä, nagu seda ta piltidel on puud, lilled, kuu või päikene. Siin taltsutab öises metsas naine madusid oma võlupilliga. Maod keerlevad lehestikust nagu puutüved, tõusevad roogudena ja kasvudena taimede seas maapinnalt. Siin magab igavene rändur keset kõrve üksindust külmas kuupais-tes taimetumal maapinnal, hulkuv lõvi nuusutab teda, kaugel säravad külmad mäed...

Rousseau ei saanud kunagi aru, miks inimesed tema pilte naersid. Sageli kõneles ta oma sõpradele: „Kui mu pildid ei ole hääd, miks ei tule siis arusaajad minu juure, et mulle näidata kätte nende vead, võiksin neid siis parandada.“ Kui Pariisi ajakirjandus teda irvitas, kirjutas ta kirju kõikidele kriitikuile ja palus neid tulla teda õpetama. Keegi ei tulnud. Igal pühapäeval kutsus aga Rousseau kokku oma sõbrad eeslinnast, kingsepad, vürstpoodnikud ja rätsepad ja andis neile oma pildid arvustada. Ta ise ütles: „Neilt inimesilt olen õppinud

enam kui kõigest arvustusist, mis minu üle kirjutatud. Näiteks oli minu „Lõvi ürgmetsas“ näitusel ja keegi ei märganud, et ma olin unustanud lõville silmad pähe maalimata. Siis tuli üks vana sõber tolliametnik mu juure ja naeris: „Vana seltsimees, sa ju oled lõvi silmad unustanud.““

Rousseau oli oma töös vääramatult kindel, ta uskus, et tuleb maalida ainult nõnda ja mitte kuidagi teisiti. Millestki ta ei lasknud end eksitada, ei tõstnud isegi kunagi jalga Louvre'i muuseumi, et vaadata, kuidas teised maalinud enne teda. Teda, kui tõelist suurt loojat, ei meelitanud ei rikkus ega kuulsus. Siin fotopildil istub ta oma ateljees, pää käele toetatud, kauakantud ülikond seljas, saapad puhastamata; seinal vilets petrooleumilamp ja laual viiul, millega kunstnik suure häda päivil käis hoovist hoovi mängimas ja vastu võtmas vähe-seid vaskrahu, mis kodanikud talle andsid.

Ja kui 1910. aastal Henri Rousseau suri, tormasid järsku targaks saanud kunstikaupmehed tervest maailmast kokku pildijahile. Terve linnaosa otsiti majast-majja läbi, vana tõlneri pildid osteti naeruväärse hinna eest nende omanikelt ja tehti hangeldamisese-meiks.

Kord Henri Rousseaul oli sõpradega kõne sõjast ja omas südamelihtsuses vanamees ütles: „Kui mõnel kunin-gal on himu hakata sõdima, siis peab mõni ema minema ta juure ja tal selle ära keelma.“

Teel.

Pikkamööda kaugenevad Tallinna tornid. Eemaldub maa, kuid püsib pea kogu reisi kestes teatavas kauguses, otsekui ei usaldaks maisamaa lõbusamat seltskonda omapääd. Sedasama vist mõtlevad kollased liblikad ja taklasis heljuvad suured sääsed, kes laevast ei malda lahkuda ja teda saadavad üle hälliva helerohelise vee. Palju uudist pakuvad uhkete tiivalöökidega ümber laeva ristlevad kajakad. Nende lend on rippumatu, uhke, kuid vaevalt langeb laevalt mõni toidujätis, kui nad juba omalt kõrguselt lihtsurelikena laskuvad alla. Rasvane ajalehepaber suudab isegi verise kakeluse manada esile.

Peagi on kõik laeval kodunenud. Algab lõbus reisielu. Vaid üksikud jälgivad kaardilt laeva edesijõudmist, libisevaid saari ja vaevalt selgitatavaid asulaid rannal. Ajaviiteist domineerivam laul. Kuid ka sellest saab lõpeks villand ja õhtu eel tuule tõustes püüavad kõik alltuule leida varju. Tekib lõbus ja kauakestev rüselemine. Isegi vana kapten, kes tormidega vilunud, jälgib tihti poolhirmunult operatsioone ja tõstab tüürirattalt hoiatavalt sõrme.

Õhtu süvenedes tõuseb veelgi tuul ja toob endaga vihmasagaraid kaasa. Meri kattub valgete murdlainetega, mis laevanina ees kohisedes purunevad. Hämaral merepinnal libiseb paar alust. Hütatakse säält ja lehvitatakse päakatteid.

Muhu väinas paistab läbi õhtuse hämaruse üksik laevakogu. See on endine hiiglane „Slava“. Ta on alles 13

aastat vana, kuid nendest suurema osa mööda saatnud Muhu väina madalikul. Omal hiilgeajal kandis ta endal üle 1000-päälise meeskonna ühes 34 kahuriga ja keris oma 21 katlaga kuni 21 sõlme tunnis. Ohverdas end aga siin teisi kaitstes ja on nüüd lainete mängukanniks.

Hämarik tiheneb. Pardal süüdatakse tuled. Tuult on hää mütsitais ja laevanina lõhub raskesti veervaid laineid. Seejuures tekib terve vall valget vahtu, mis tükib üle ujutama laevanina ja üksikuid ilutsejaid, kes vaatamängust võlutud.

Eemalt hakkavad paistma Kuivaste tuled. Et meri „Greneni“ jaoks liig madal, siis ollakse vastas paatidega, mille juhtimine lainetes nõuab suurt hoolt, eriti kui tegemist niisuguse õrna prahiga, nagu on seda ekskursionid. Peagi on kõik maal.

Õomajal on uni ainus asi, mil veel võlvust.

Muhu saarel.

Muidugi ei too mõnetunniline uni suurt kosutust, kuid värsked ollakse siiski. Seks süüdi ilus ilm ja värsk mereõhk.

Kuivaste on nimepidi tuntud sadam. Tegelikult on ta nimi siiski talle liig vähe annud. Paar maja, postkontor, pood, ja see on kõik. Isegi sadam on primitiivne.

Kuna suviste laupäev, siis oodatakse töölisi suurelt maalt koju. Neile on vastu tulnud naise, mõnekümne hobusega, kõik rahvariites. Muhu rahvarie on üldiselt väga meeldiv, — puudub

tavaline karjuvus värves, nagu see omane venemõjutatud Lõuna-Eestile. Siinsed värvid on soojad ja eriliselt tagasihoidlikud, tasakaalus. Domineerivam värv — oraanž, harvem rohelist ja valget, mis esinevad vaid päärati all kantavas päehtes. Imelik aga, et ainult naised rahvariides.

Küllap on väljas töölkäimine ses suhtes meestele teised arvamised külge pookinud. Suurem osa naisi kannab polgatud n. n. poisipääd. (Seks asetatakse pähe piimapütt ja lõigatakse ära kõik tema ääre alt väljaulatuvad juuksed.) Kolmandaks paistab silma haruldane tööhimu. Ilma näputööta ei näe liikuvat ainustki naist. Isegi kirikuteed käies liigutatakse sukavardaid. Küllap puudub neil muul ajal seks aeg, sest langevad ju põllutöö ja majapidamise mured täies ulatuses nende kanda, kuna mehed kas merel või suurel maal tööl. Teine näide tööhimust ja oskusest: läbistades hiljem saart, lõikusime läbi lehtmetsade, millede alused hoolikalt sügisestest lehtedest puhtaks riisitud, — põllurammuks ja et võimaldada metsa alt heina teha.

Peagi jõuab laev ja algab kojusõit. Valmistame meiegi edesiminekuks. Siht: Linnuse linnamägi ja tamm üle Väikese väina. Tee on korralik, üldine Saaremaal, ja võib eeskujuks olla igalpool mandril. Põhjus: paekiht on üsna pinna ligidal. Tee lookleb läbi kase-metsatukkade, milles palju sarapuu-põõsaid. Neilt korjatakse sügisel pähk-leid, mida käiakse Kuivastel laevade tülles müütamas. Nii teenib mõnigi mu-

hulane endale leiba. Metsa all aga õitsev maikellukeste vaip.

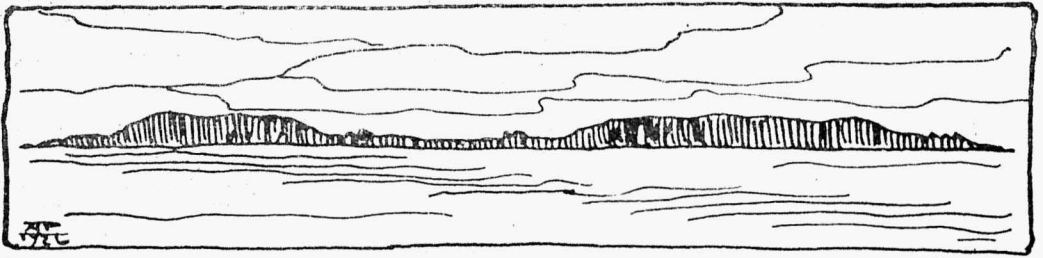
Edesi kadakatega kaetud karjamaad, lagendikud, piiratud okastraataidadega, — tüübiline saarte maastik, kus kadak ainult teatavani kõrguseni kasvab. Suuremaks sirgumist ei luba neile talvised külmad, madal mullapind ja osalt ka külakarjad, kes kesksuvelrohukõrbedes nende ladvad kärbivad.

Lääne taat.

Esimene peatus Hellamaa vene kiriku juures. Kohalik preester on õnnelik nii kaugele külaliste üle ja püüab näidata kõike, mis vähegi suudab pakkuda huvi. Ja kui külalised lõppekskirikus laulavad mõne vaimuliku laulu, on vanakene pisarateni liigutatud ja suudablahkumisel veel vaevalt läbi pisarate ütelda: „Olge hääd eestlased!“

Järgmine peatus Muhu kirik. Sääli vastas kohalik vaimulik, kes „Postimehest“ külaliste tulekust kuulnud ja mitmesuguseid andmeid kogunud, mis moodustavad huvitava ülevaate Muhumaa kohta. Olulisem: mis ka hiljem kirikutornist kinnitust leiab, on see, et Muhumaa kahte ossa jaguneb — lõunapoolne, haljas, uus ja elukandev maa, hiljem mere alt vabanenud; põhjapool aga äraelanud, kõrgem ja kaljuline. Muu seas: Muhu kirik on ühelööviline, tema küljepääle eeskoja põranda sees on suur aastasadu vana päälkirjadega hauakivi. Kiriku ümber vanad hauad. Kirikus palju ilustusi veel katoliku ajast, samuti ka läbi lubja märgatavad seinmaalid. Kirikust lõunapool leidub päält kividega kaetud põletiskalmistuid. Muhu surnu-

Kesselaid Suures Väinas.

aial on ka Freundlichi haud, mis kahjuks jääb külastamata.

Kiriku juurest lahkudes ilmus esimesi väsimuse märke. Otsitakse abi

Kivist teetulp Muhumaal Võlla külas.

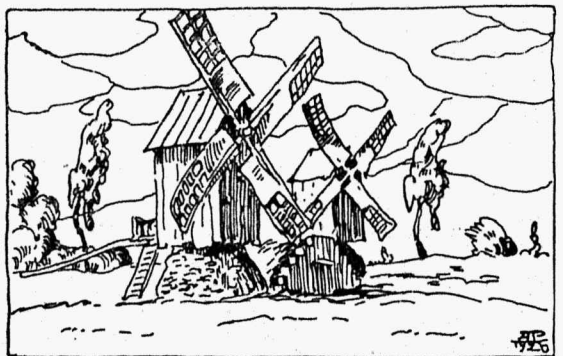
kaardilt ja moodustatakse „teotsimise komisjon“, mis poolekilomeetrilisel eeldistantsil õige raja välja uurib ja huikamise abil matkajad juhivad otse Linnuse linnamäele välja.

Maalinn, mille diameeter 100 m., on täielikult inimkäte töö. Aastal 1894 ja 5 on temast aga suurem osa hävinenud — materjaaliks tammi ehitamisel üle Väikese väina. Suurem osa matkajaist lepib sellega, et tammi silmitseb maalinnalt ja siis pöörab külla. Üksikud aga astuvad ka üle „koera saba“ ja sammuvad paar kilomeetrit edesi tam-

mini. Tammi pikkus umbes 3 klm., laius päält 3—4 mtr. Kahelpool tammi mustendab madal väinapõhi maimudest*) ja käsnadest. Proovitakse ka kibesoolast merevett. Tamm on kaluritele suureks ristiks, kuna takistab veevoolamist ja kalade rändamist, mille tagajärjel saak väikene. Osa materjaali tema ehitamiseks on võetud küla karjamaukt, kus nüüd haljendavad pillirooväljad.

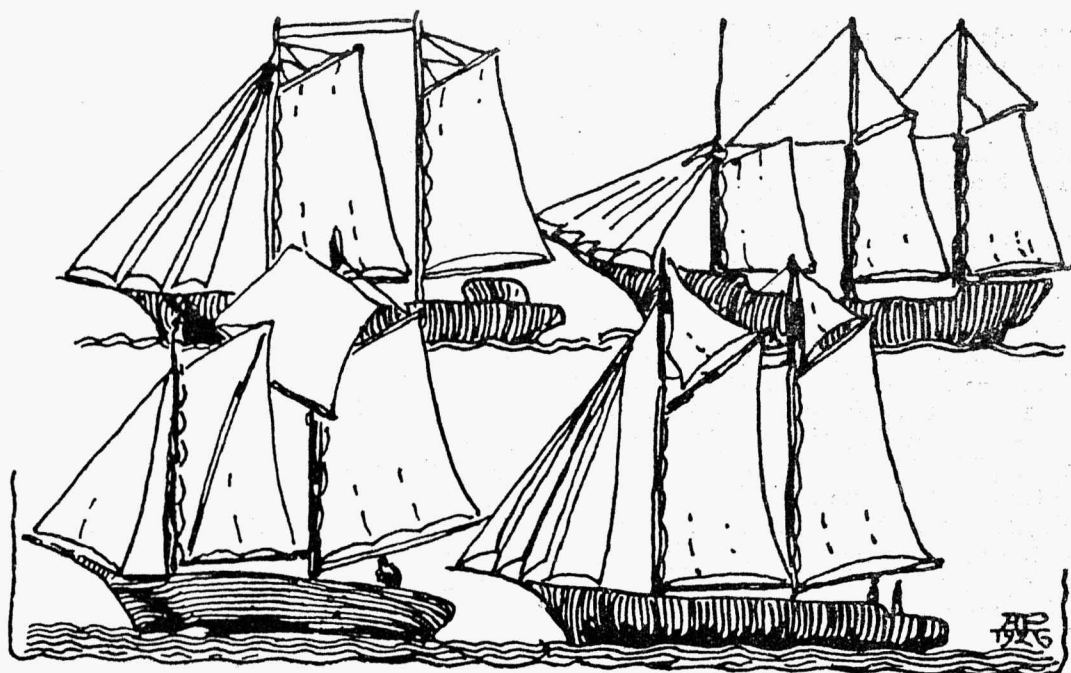
Külla jõudes on esimesed eest leidnud rikkalikud piima ja nisuleiva tagavarad (pühade laupäev), kõnelemata silkudest. Eriti õnnelikud on paar noorhärat, kes üliõpilastena esinenud ja härrandlikult maksnud. Kasutame meigi võimalusi. Maitsev on Muhu piim ja nisuleib võiga, mida vanapoolne poisipäaga perenaine toob lauale.

Kokku kogudes algab suur vaielus tagasimineku üle. Ühed soovivad endist pikka teed, kuna teised silmasihi poolt. Viimaks võidavad viimased. Endine tee-

Muhu tuulikud.

*) Väikesed kalapojad.

Randlaste laevade tüüpe.

komisjon algab jälle oma tegevust täpse kaardi ja elanikkude lahkkel kaasabil.

Unustamata mälestuse jättis see matk risti läbi Muhumaa. Ümmarguselt üle kümne kilomeetri maad, kuid üksainus oja. Tee läbibast kõrved, metsäärsed karjamaad, kus sajapäine poolmetsik hobustekari ahelas, läbi pühadelõhnaliste ja -meeleoluliste külade ja õhk täis heledat laulu. Teel tehakse väikene peatus õrnade kaskede all keset kevadiselt lõhnavaid värve.

Nii jõutakse viimati väsinuina tagasi Kuivastusse. Siin on naise tulnud juba laeva vastu päiklite ja angerjatega, mida ostame õhinal.

Kuna matk oli haruldaset väsitav, teeme väikese supeluse külmas merevees. Lööb kangeks, kuid karastab! Suplemisel leiame, et saar on üleslaotud kivikihtidest, millise mulje annab astmete kaupa sügavamaks muutuv merepõhi.

Järgneb õhtusöök haljal murul, mille kestes kustub eha. Pimedus hiilib. Merelt vilguvad märgutuled. Istutakse ilutesed sadamasillal. Viimaks paistavad merelt „Eestimaa“ tuled. Laev jõuab randa. Istume laevale. Algab unetu reisiöö, — siht — Kuresaare.

Hüvasti, väikene, soe Muhumaa! Jälle-nagemiseni aasta pärast!..

Kuresaare.

Varahommikul jõuame unistena Roomasaare. Sadamast linna 3 kilomeetrit, millise maa sõitmiseks ootab miniatüürne rong, roikasuitsust tossates. Külaliste pääle ronides vilistab ja läheb üsna käbedasti minema. Teel laseb „vedur“ kõvasti vilet ja teeb paar peatustki, et linna lehma, kes karjamaal söömas, teelt eest ära peletada.

Korteri leiame ühiskümnaasiumi avarates ruumides. Et siin pikka peatust pole kavatsatud, siis püüame tutvuda kiiresti linnaga. Teda võiks ka nimetada Paelinnaks, sest majad kui ka tänava sillutus on üleni paest, mille tagajärjel annab veidi konarlise mulje. Kuid kodune on ta siiski. Pikema vaatluse jätmeme hiijemaks ja asume teele Kihelkonda. Seks on vahepeal kaubeldud suur veoauto.

Kihelkonda.

Ärasõidul aga takistus — auto ei võta „hinge“ sisse. Tunniajalise sekelduse järel sünnib see lõppeks siiski, ja

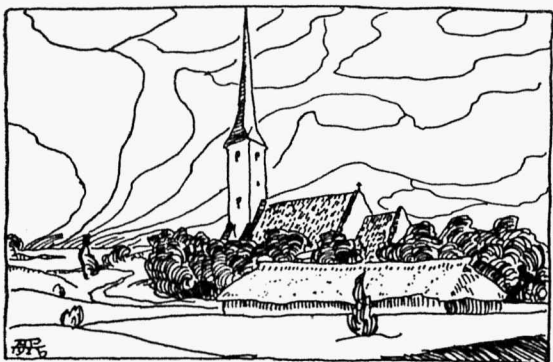
sõit algab — muidugi laulu saatel. „Päästepaadiks“ on autole trossiga järele seotud mootorratas, millele surmapõlgu-sega kolmeliikmeline meeskond asunud päale. Linna äärel tehakse väikene peatus, et autot rohelisega dekoreerida.

Maastik on üldjoontes algul sama mis Muhemaal. Ainult väravaid on rohkesti teel, mida ootavad lapsed kärmed avama. Tihti hirmutab auto mürin ja pasun karjamaal hulkuvaid hobuseid, ajades need jooksu. Ja linnatulijad on hädas — hobused kardavad ennenägemata koletist. Ja kuna saarlane oma hobust iial ei löö, siis on otse tegemist möödapääsmisega.

Siis aga esinevad juba metsad ja kõrgendikud, tundemärk, et paepind veidi sügavamale peitu pugenud. Siin on ka Saaremaa kõige kõrgem koht.

Et auto laitmatult töötab ja tee hää, siis jõuame vara õhtul Kihelkonda. Lahke vastuvõtu leiame kohaliku kirikuõpetaja juures. Õhtuks keedame kartuleid ja majustame soolasilkudega. Magamineku eel tuuakse välja lugematud padjad ja madratsid, nii et ruumikas leerituba paistab kui üksainus voodi.

Hommikul vaatleme ümbrust. Eri-liselt paeluvad tähepanu pukkтуulikud — tüübilised saartele, mis iga talu õues asub, mõnel isegi mitu. Muidu tundub Kihelkond väliselt jõukana alevina. Ei jäeta küllastamata ka kirikut, mille tornist avaneb imeilus vaade sisemaale, kaugele merele ning ranna ja Filsandi kaldarägale. Torn on üks kõrgemaist

Kihelkonna kirik.

maakirikutel, mis pärast tema tipus sel tuulerikkal päeval üsna hädaohtlikku kõikumist tundus. All aga kogus rahvas jumalateenistusele, nagu pisikesed putukad roomates, kadudes kirikusse, enne veel pilku saates üles, sinna jumalavallatutele. Ja peagi kostab alt, kustki kaugelt, läbi tuule kohina sume oreli- ja lauluhääl. . .

Siit siht Filsandi. Seks õhtul kokkulepitud kohaliste kaluritega, kes aga hommiku tormi tõttu ei julge välja sõita. Ei jää muud nõu kui Filsandist telefoni teel paadid vastu tellida.

Põrisedes viib auto meid mööda kitsast teed sõjaaegsete veetalude paatide kuuride juure. Kaks hiiglakuuri, väliselt üsna tervetena säilinud, seda enam nukrust aga nende sisemuses. Nende kõrval, metsapõue peidetud püsirohukeldrid, kõik lõhutud. Mõni samm eemal mererannal aga tugev puust laevakere pooleli, saarlaste kätetöö, mis peagi uhkesti laskub lainetele.

Pooletunnilise ootamise järel hakkab Filsandi poolt paistma kaks purje, mis pea kaovad lainetesse, pea kergivad kõrgele. Kiiremini kui võis arvata, on nad silla ääres.

Merel ei tundugi asi nii tõsisena. Siiski on pea kõik läbimärjad, sest et laine uhab tihti üle paadi ja ühel mehel on kogu aeg tööd vee väljapildumisega.

On imeline siin meri!

Kihelkonna maastik tüübilise pukkтуulikuga.

Metsikult rulludes saadab oma laineid vastu paati, teda üles tõstes ja siis sügavusse paisates. Läbi helerohelise vee on näha kivine põhi, mida kärinal tihti künnab paadi rautatud põhi. Peab hoiduma salakividest, mis nagu ootavad vee all paati. Äsja oli alles näha selgelt põhi, kuid juba kadunud, et varsti jälle ilmuda nähtavale. Nii vaheldub sügavus sildadest jalaliste madalikkudega. Ja nagu lapitud näib meri eemale vaadates. Siin heleroheline laik, sääl tumesinine, ja tumekollane pind sääl kari ääres muutub vähe eemal hallikaspruuniks.

Filsandil.

Et rand kivine, siis tuleb kaluritel matkajad ükshaaval kuivale kanda, miline protsess suure kisa ja kilkamisega toimub. Kuna koht kuulus lindude pesituspaik, siis hakatakse kohe pesi otsima. Esimeseks saagiks on pesakond noori kajakaid, kes imestanult inimesi vahivad ja sülelejaile midagi sülle poetavad, hoolimata ümberlendavate emade manitsusist endid viisakalt võõraste vastu ülal pidada. Kuid nad on noored, verisulis ja rumalad.

Filsandi saar asub 12 km. Kihelkonnast, ja on kõige soojem koht Eestis. Talvel külmab harva teda ümbritsev meri, kuna see Kihelkonna poolt siiski tihedamini sünnib, nii et arstid hädakorral isegi autoga Filsandile pääsevad. Keskmise aasta temperatuur on + 5° R. Maapinna poolest on saar madal paekõrgustik, vaevalt paar meetrit üle merepinna ulatuv, mille pääl paari tolli paksune mullakiht. Saare ümbrus on kuulus mereõnnetuste poolest, nii et meremeestel on tekkinud lause: „Näed Filsandi, achter Filsandi, kurss läände!“ Põhjus: kaugele õhtu poole ulatuvad veealused dolomiidi rünkad, mille veepinnal asuvatest osadest moodustuvad ka Vaika saared. Saare ümbruses juhtub tihti magneedi segadusi, mille tagajärjeks kompassi rikked laevadel. Eriti huvitav on ka saare taimestik, kus kasvab mõnikümmend haruldast taimeliiki. Saare pikkus umbes 6 km., laius keskelt 1 km., kuna otsad märksa laiemad. Saare keskpaias kasvab isegi tugev okaspuumets.

Jõudes külla on meil vastas sümpaatlik meremees — hra Thom, kes end tutvustades kõigil surub soojalt kätt. Keset õue on kaetud laud võileibadega, mille nägemine juba isu teeb.

Elanikes voolab veel vanade mere-röövlite verd, kaevatakse: „Mis elu praegu. Aga vaada kui alles vana Puksovi härra elas, siis elu oli mõnusam ja ilusam. Siis laevu tükkis merdes: sai suhkurt omale ja pörsale ka vahel. Siis kui läksime oli esimene asi — poisid, mastid maha!“

Nii olla kord ühest laevast tormi ajal 3000 kotti kohviube merre pillutud. Mehed muidugi õngitsenud kotid välja — loomadele toiduks. Tuletorni ülem läinud siis ühe mehe käest endale ka otsima. See vastu: „Pai isand, mes nüüd siit anda. Sai kõigest kuuje (kuue) koti ümber. Hoiaks teisi lehmale aitumise (poegimise) ajast, siis näljaga pargib nahka puha. No võid saada siis lehma kõrvast.“

Korra saanud nad suurema partii lõhnaõli, mida viinaks arvatud ja sellega Reinumardi Kaarli pulmad ära peetud.

Esimene elanik, keegi hollandi kapten Toll, on Filsandile elama asunud a. 1703. Kuna aga hiljem tulekahjus tema dokumendid hukkunud, siis olla mõisnikud seda kasutades Filsandi endi vahel ära jaganud, nii et Toll kui vaba kodanik Lümmadu mõisniku orjaks muutunud, millest ta jäänud nõrgameelseks.

Filsandi nimetus on arvatavasti tekkinud Felslandist.

Hiljem jatkame rännakut tuletornile, kus ligidal asub hra Thomi penemaitseiselt sissesäetud kodu. Tuletornis on kõige paeluvam üleval kõrgel hiigla klaaskupli alt avanev väljavaade kaugele merele ja Kihelkonna rannaviirule. Tundub otse füüsilist valu selles suures avaruses. Tunned kuidas maapind nagu kisub sind ürgjõuga alla. Ja oled õnnelik, kui oled pääsnud sellest avarusest ja jalad jälle kindlal pinnal.

Tuletorni juures asub ka päästejaam, ühes tehniliselt täiusliku päästeaadiga. Paat ise on kahekordse korpusega, mille vahe täidetud korgipuruga. Pääle selle on ta jaotatud mitmesse vahesse hukkamise ärahoidmi-

Naerukajaka pesa Filsandis.

seks. Huvitav on kiirusevähendamiseks ehitatud n. n. kottankur, samuti lainetuse vähendamise sissesääde õli abil.

Siit viivad meid paadid läbi vahutava lainete mängu lindude riiki — Vaika saartele. Need on väikesed viis saarekest, millel hra Thomi poolt läbi viidud lindude kaitse. Selle tagajärjel on siia siginenud tuhandeid merilinde, et rahulikult ja eksitamatult pesitseda. Ja selle 17. aastaga on linnukaitse imet teinud. Kuna alguses saartel paar pesa leidis, on siin neid nüüd tuhandeid ja kõige mitmekesisemaid. Kuna siis saartel oli paljas kaljune pind — „nii vilets, et kahju oli, et Jumal tema üle nii ilusa taeva oli loonud,“ on see pind nüüd juba haljusega kattunud.

Saartele liginedes tõusevad säält tuhanded linnud üles õhku, et suure kisaga oma riiki tungijaid peletada tagasi. Neist on kõige energilisemad tiirud, kes paatide kohal tumesinisel taevavõlvil oma valgete kehadega jooni lõikavad, ise läbilõikavalt karjudes. Nende seltsis on valvelennul kalakajakate tüsedad kogud, meriharakad heledate hüüetega ja paljudi teisi. Tundub kui oleks sattunud suurte lumeräitsakate sattu, nii kirju on taevapõhi.

Maale astudes tuleb jälgida iga sammu, et mitte mune puruks tallata, sest kogu kaljune pind on kaetud ainult munadega. Isegi kaljurüngaste alla on ehitatud koopad ja asetatud tunnid, mis täidetud aina munadega.

Hra Thomi tänuväärt kaasabil süveneme sellesse omapärasesse ellu, kus valitseb täieline riiklik korraldus. Sellest siis ka hra Thomile nimetus — lindude kuningas.

Kuna linnud osalt siiski oma sünnipärasest kartusest inimese vastu lahti pole saanud, siis lahkuvad nad külatajate tulekul pesast. Kuna lahkumine kiire, siis ei ole aega sooje mune sulgiga kinni katta, milline ülesanne nüüd meile osaks saab. Et mune kaitsta, seks roojastavad linnud enne äralendu nad ära. Kuid üksikud, näit. ahad, on siiski juba nii taltsad, et endid pesal isegi silitada lubavad.

Kuna mõnedest pesadest juba pojad väljas, siis asume nende „ristimisele“, mis selles seisab, et linnukesele väikene alumiiniumist rõngas jala külge kinnitatakse, kus pääl number ja Eesti nimetus. Nende rõngaste abil määratakse lindude rändteekondi. Kuid ega need väikesed vallatud endid nii kergelt

Filsandi päästepaat.

püüda lasegi. Tihti õnnestub see alles meres, kus suurem laine ta püüdjale vastu paiskab.

Kuna hra Thomilt oodata raamat selle riigi elu kohta sügavamate vaatluste põhjal, siis loobun üksikasjalisemast vaatlusest.

Eiraatsikski lahkuda, kuid aeg nõuab. Istume jälle paatidesse ning laseme endid tagasisõidul hällitada tugevaist lainetest. Veel kaua aga keerlevad valged siluetid helesinisel taevafoonil ja rahunevad meie kaugenedes. Filsandile jõudes tuleb soe jumalagajätt laulude ja kõnedega. Maha jääb kapten Thomi tugev kuju, keskele enda riiki, mida loonud soe tahe, — teha midagi oma saarele. Ja see viljakus, millest ammandavad sajad reisijad igal suvel soojust ja jõudu endilegi.

Kuresaare.

Tagasisõidul tükivad sulama meri ja õõ. Keset neid kaks täisi purji paati libisevad kõrvu, — sidemeiks vastastikkused naljatused ja hütüded.

Jatkub veel aega peolgi ära käia, kus parajasti paar Filsandi sõidust loobujat peoliste palvel šimmit demonstreerivad. Praeguses peorahvas võib vae-

valt tunda neid kuulsaid saarlasi, kes vabana ja julgelt toimetasid mereröövimisi. Oli ju Kihelkonna esimene Saaremaa linn ja juba enne sakslaste tulekut. Isegi sakslased ei suutnud neile röövimistele piiri panna, mida näitavad järjekindlad piiskoppide noomitused a. 1150—1300. Kuid Benediktiini klooster (praegune õpetaja kelder), tegi siiski oma töö.

Hommikul jatkub sõit Kuresaare, see on unustamatu sõit läbi metsade, lagendikkude, külade, nagu juhiks tee tugevajõulist masinat. Lõppeks peatume Kaarmas. Siin huvitav ja omapärane saksamõjuline surnuaid. Kuid paelavam on siiski aastasadu vana kirik, mille uksele kiri: Selaas-tal on se kirik-val mis-sanud- Petri-päev val-an 1407. Ja selle vanaduse tõttu sisaldab kirik endas palju väärtuslikku, eriti vanad puunikerdused-ilustused on värviküllased. Säilinud on isegi kamina ja mustavee auguga munga eluruumid, mis kiriku eelkäiaks olnud. Kuna aastasadade jooksul maapind kiriku ümber tõusnud, siis on esialgne pääuks üle poole juba maapõue jäänud. Selle on prof. Cellin hiljuti uurimise otstarbel lahti kaevanud.

Edesi läheb sõit. Siiski veel väike-

Linnujalgade rõngastamine.

ne peatus kuulsas paemurrus, kust üle kodumaa valgub laiali see väärtuslik materjaal mälestussammaste näol. Paemurd on juba õige laialdane, mõnemeetrilise sügavusega. Temas töötab parajasti kümnekond meest surnuristide kallal.

Õhtu tabab meid Kaali järve ääres. Sügavas puude peidus maapõhjas asub ümmargune veekogu — see on siis kuulunud Kaali järv. Tema pinda ei pääse vist kunagi paitama tuulehood, sest sellest hoiab teda tugev puude rida üleval ümmargusel kaldal. Ja saladuslik on ta oma mustava pinnaga ja so-gase veega keset algavat ööd. Omaaegne mõisnik lasknud kord tema keskaika kaks talve järgimööda kive ja hagu vedada, et sinna alusele siis kuju püstitada; kuid kõik kadunud jälle varsti tema saladuslikku põue. . .

Õo leiab seltskonna Kuresaare ligi-

duses Upa külas, kus uni hiilib lakka, mis täidetud sirelilõhnast. . .

Hommikul jätkub reis juba jala. Tee-ääres on linna surnuaid, kus vähe riste, enamuses monumendid, hauaplaadid, kabelid — aadli nimedega.

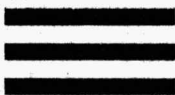
Kuresaares huvi pääpunktiks — loss. Väliselt korras, samuti ka sisemised ruumid, kus asub nüüd muuseum. Saalis on püsinud isegi okupatsiooni aegne dekoratsioon, — kadaka oksad seintel. Jubeduse tunde manab esile sügavus, kuhu heidetud karistatavaid odametsa otsa. Põlev ajaleht sillalt ülevalt suudab langedes vaevalt valgustada tema põhja. Sama tunnet süvendab veel ruum, kust leitud n. n. „kinnimüüritud rüütel“.

Nädalapäivi kestnud matk on oma kirjude muljetega tublisti väsitanud, nii ei suudagi enam muuseumis suurt süveneda, olgugi, et säääl väärtuslikke esemeid. Kuid sihita hulkudes mööda linna, mereranda ja puestikku, suudad siiski veel tabada nii palju omapärast, sooja ja paeluvat, et lõppeks, kui laevale asudes matk Haapsallu jätkub, kahju on Kuresaarest, nii koduseks on ta muutunud.

Ja varsi kaob kaugusse sinetava viiruna kaljune Saaremaa pind, millega seotud nii ilusad ja helged silmapilgud, kust hinge on immitsenud enam soojust oma väikese kodumaa vastu kui kustki mujalt. Kuid juba pöörduvad silmad ettepoole ja hakkad kaaluma võimalusi, mis ootamas ees.

Sest inimene elab minevikus ja tulevikus, olevikku õieti ei märkagi.

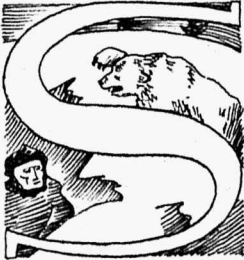
Igal kevadel aga avavad saared teile, kergejalgsed noored, oma süle, kutsuvad. . . ootavad, ja lained nende ümber valges vahukobrus tahaksid teilegi laulda elulaulu.

Soome keelest M. Nurmik.

23. Lauri ja jääkaru põtra tabamas.

Suuscade valmissaamine oli suursündmus ja käänukoht üksiklase igavas talveelus. Nüüd tema, Jäämere vang, ei olnud enam naba-maade lumehangede ahelais, vaid võis vabalt liuguda mööda kevadisi lumelagendikke kuhu tahtis: puhurannatule meresel-jale, puhu piki ranna äärt, puhu konarlikule Poolitunduri rinnakule saaki otsima või meelt kosutama vägevast vaatealast, mis tunduri kõrgusest avanes üle kevadiselt kiirgavate maastikkude. Lauri lootis ka, et ta suuskade ja vibupüssi varal võis palju hõlpsamini püüda talvist jahisaaki enda ülalpidamiseks. Suusad olid talle spordiva-hendiks, nendega ta lootis paremini võivat skorbuudilegi vastu panna. Polnud ju kedagi enam, kes teda, reisiseltskonna viimikut, „sur-ma veskil“ oleks jahvatanud, nagu ta teisi oli keerutanud.

Töö valmimine oli äratanud temas rahul-dustunnet ja häädmeelt ja kaua aja pärast mängles naerumüie ta kahvatul palgeil, kui ta säriseva rasvalambi ääres oma suuski põd-rarasvaga võidis ...

„Siin nad nüüd on, need esimesed oma-tehtud suusad,“ mõtles ta hääl meelel, aseta-des suusad maja seinale, „nendega kõl-baks isegi Saarijärvel, Päivänieme ümbruses, suusatada.“

Lauri istus sööma oma vähest prukosti, keedetud kiirunaliha ja rukkijahu leent, val-mistades end veidi kaugemale minema saaki otsima, sest ta toidumoon oli lõpukorral; vae-vald jätkus sellest kaheks päevaks. Seda mõel-des läks ta meel süngeks ja hirmukujutlused naljasurmast täitsid ta hinge. Seepärast ta pidi saama saaki, pidi kohutava naljasurma ähvardusel kas või jääkaruga elu ja surma pääle võitlusse astuma, ja siis sööks võitja võidetud, tugevam nõrgema. See on kõrvesää-dus. Kui tema jääks võitjaks, oleks tal liha kogu kevadeks, niikauaks, kui lugematud lin-nuparved saabuvad sulanud randadele, ja hüil-ged ning mürsud ilmuvad rannavette pater-dama. Siis poleks toidust enam muretki, siis võib seda püüda kas või käsitsi ja siis on abigi lähedal. Nüüd aga oli lugu halb, sest jahisaak

oli ära läinud ja aruharva sattus mõni üksil-dane eksiv põder neile mäeveergudele, sest nende asemele oli ilmunud näljaseid jääkaru-sid, kelle jaoks tal enam polnud rohuga laeta-vat püssi, vaid ainult tuur ja viskoda ja nõrk vibupüss. Kõigi oma varustustega teadis ta end olevat siiski oma vastastega enam-vähem ühejõuline. Võit võis kalduda võitluses sama hästi metsaliste kui tema poole.

Pärast sööki kaevas Lauri maja seinale ääre lumme sügava augu ja peitis sinna linnu-küpsise, et jääkarud, kui nad sel ajal peaksid tulema maja ümber nuuskima, ta viimist suu-täit nahka ei paneks. Rebasenahkse kasuka kaevas ta samuti lumme, sest et ta suusata-des seda ei vajanud. Nende valmistuste järele teritas ta oma tuura, ihudes seda vastu peh-met kivi, niisama viskoda tera ja nooleotsad. Ta säädis vibupüssi ja viskoda selga, tuura võttis teiseks kepiks ja läks suuskadel liugu-ma mööda mäeveergu mererannale. Sääil pöö-riks ta eileõistele jääkaru jälgedele ning jälgis neid põhja sihis piki ranna äärt.

„Ei käinud kaabakad täna öösi maja lähedal, sest et jälgedele on sadanud eile värs-keid lund,“ pomises ta suusatades: „Aga ehk nad tulevad veel tagasi, kui nii kerge vaevaga said toredaid küpsiseid.“

Ehk küll Lauri pool vaistuliselt jälgi möö-da ajas, ei oleks ta siiski soovinud nii viletsate relvadega varustatult võitlusse astuda nende lumeväljade hiiglastega. Meelsamini oleks ta soovinud leida mingi üksildase põdra lume alt sammalt kaapimas. Sellele võiks ta alt tuule kergesti nooleulatuseni läheneda ja talle sihtida kiskadega pügi südamesse, või parimal juhtumisel talle tuura või viskoda külge heita.

Lauri oli juba mitu kilomeetrit ranna äärt mööda suusatanud, kuni viimaks tüdinult pöördus jälilt kõrvale ja piki oru õnnesteed hakkas üles tundurile ronima. Säält mõtles ta teist õnnesteed mööda tulla maja juure ta-gasi. Vaevalt oli ta jõudnud rannast sada meetrit eemale, kui märkas lumel üsna värs-keid põdrajälgi. Nende järele otsustades pidi loomi olema umbes paarikümne ümber. Need olid mööda oru küljerinnakut laskunud õnes-tee põhjale ja hakanud seda mööda üles tun-durile minema.

See äratas Lauri organismis endisest vil-kama tegevuse: süda hakkas tuksuma kiire-mas taktis, palged löid punaseks ja tuur veidi vabises ta pahemas käes, kui ta jälgedele üle

kummardas, neid lähemalt silmitsedes. Säälski kõrgemal teadis ta olevat terve karja toredat jahisaaki, kellest üksainus jätkuks talle toiduks kuni kevadeni, kui aga saaks ta kuidagi maha panna. Jahikoera nobedusel söödis ta siis karjale järgi; ta pidi kas või väsinuks ajades ühe endale saama. Kuid pisut maad ägedasti suusatades mõistis ta, et küttija peab alati alal hoidma oma külmaveresuse, sest külm kaalumine viib alati paremini sihile kui kuumavereline kihk. Seepärast ta tasandas oru käänakul jooksuhoogu ja silmitses enda ees kerkivat tunduri rinnakut. Umbes kolmesaja meetri kaugusel märkas ta lumel tumedaid, liikuvad täpikesi. Sääls oli põdrakari sammalt kaapimas. Mõnedel paistis vaid tagukeha, teistel natuke selga, kui nad lumme kaabitud aukudes söid oma talvist maiusrooga: sinkjas-valget põdrasammalt, aimamata lähenevat hädaohu.

Lauri märkas, et ei olnud mõistlik läheneda põtradele jälgi mööda ja mitte alla tuult. Märgates vaenlase või tundes selle lõhna, oleksid nad joosnud mägedele, kus lumi oli kõva, ning jätnud tagaajaja kohe maha. Seepärast Lauri sõitis kaugelt ringi põdrakarja seljataha ja mõtles loomad ajada endisile jälile, et allamäge hõlpsam oleks mõnd sarvpääd tabada. Põdrad olid vaevalt paarisaja meetri kaugusel, kui ta ägeda vutiga, viskoda ühes ja tuur teises käes, loomade poole hakkas liuguma. See oli vihane sõit, tuul vingus kõrvus, kuub löi purjena lahti ja vaevalt kuuldavalt vihisesid nahkpõhjaga suusad, libisesid mööda siledat orgu. Kuid põtradel on hääd meelteelundid — muidu nad oleksid ammugi juba viimiseni söödud — karja juhtiv emapõder märkas kihutaja, andis teistele märgi, ja kogu parv sööstis tiheda murruna endisi jälgi mööda mereranna poole. Lumi tuiskas kui rajupöörises, sõrad raskatelid ja haralised sarved jalkusid üksteise vastu. Tagumised vilksatasid seljataha vaadata ja nähes neile tundmatu metsalise kui lendava pahareti nobedasti lähenevat, sööstisid nad, silmad hirmust pungil ja sõõrmed laiaili, eelmistele rüsinal selga, ja see takistas palju karja põgenemist. Kui karjajuht, suurte sarvedega emapõder, nägi odadega varustatud metsalise juba üsna karja kannul lendavat, otsustas ta oma kohusetunde sunnil kogu karja eest võitlusse astuda, eriti veel, et metsaline ei näinud just kuigi suur olevat. Ta pöördus äkki ümber, pani sarved vastu ja ootas, et Lauri otsekohe lendaks nende haraliste pikide otsa. Viimsel hetkel sai jahimees oma suusad vihase põdra eest kõrvale pöörda ja võimsa pistega tõukas ta oda elaja tõmmu selja sisse. Sääls langes Lauri seljale, sest odakõie teine ots oli seotud kõvasti ta niude ümber. Suusad libisesid alt, jätkates teed allamäge, üks ühte, teine teise küljele.

On võimatu kirjeldada üksikasjaliselt seda möllu, mis nüüd järgnes. Haavatud põder hüppas esmalt oma vaenlasest üle teistele järgi ja Lauri lohises järel kui põdrakelk, nii et lumi tuiskas ja midagi ei võinud näha. Ta oli sel hetkel kui mingi tahtetu asi, mille rei-

sisiht rippus ainuüksi põdrast. Äkki pöördus põder jälle oma vastase poole, tõusis tagujalule ja tormas talle pääle, hakates esijalgadega sõtkuma oma abitud paistva vaenlase selga. Lauri kobas oma oda, et anda märatsejale surmapiste, kuid see oli maha kukkunud. Siis kobas ta oma pussi tupes ja saigi selle kätte. Pool istukile tõustes tõukas ta selle tera pääst saadik loomale rinda. Kuid sellestki veel ei langenud põder, ehk küll verd purskas seljast ja rinnast. Et ta enam ei suutnud mees järel vedada, hakkas ta kõie ulatuses ringi laskma, Lauri iga ringiga pilutades ja keerutades. Kui kaua see uus „skorbudiveski“ oleks keerutanud, selle kohta ei olnud Lauril täit selgust. Vähehaaval raugve hoog andis siiski lootust, et põder ikkagi viimaks langeb püüdjale saagiks.

Nii oleks see sündinudki, kui mängu hulka poleks ilmunud kolmas isik, kellega kumbki ei teadnud arvestada — jääkaru. Kust ta tuli, seda kumbki ei märganud. Lauri nägi esmalagu mingi valge sähvatus, siis hämardus see suureks valgekarvaliseks metsaliseks, kel oli must nina, tumedad silmad ja kohutavad kihvad. See sööstis kõrvalt põdra selga, löi esikäppade konksus küüned talle labaluisse ja hakkas hammastega põdra turjast kinni. Siis vajus õnnetu, kahe vaenlase kimbutatud tundra elanik lumme, murtud ühivõimust ja rängast raskusest kui ka verekaotusest. Jääkaru pikad kihvad tungisid ikka sügavamale looma turja. Oli kuulda, kuidas tugevad luud ragisesid, nagu kuiv leib koera hammaste all.

Lauri lamas suudpidi lumes, silmitsedes seda verist vaadendit. Ta teadis, et tal polnud enam mingit relva, millega oleks võinud end kaitsta, sest isegi vibupüss oli äsjase möllu aegu seljast kukkunud. Ta ei julgenud liigetki liigutada, et mitte äratada karu tähelepanu. Õnneks olid ta riided nii lumised, et ta ümbrusest oma värviga ei erinenud. Pahim lugu oli see, et odakõie teine ots oli ikka veel põdras kinni ja teine tema niude ümber. Kui oleks nuga olnud, siis ta oleks selle karu märkamata katki lõiganud, katkestanud selle ühendava sideme, otsegu märgiks, et ta ilma võitluseta loovutab oma saagi jääväljade julmimale rõõvile.

Jääkaru pööris oma ohvri seljale, kiskus käppadega põdra esikäppad laiali, siis hakkas hammastega rinda rebima ja tükk tükk sööma. Kui looma rinda niiviisi oli tekkinud auk, tõukas metsaline pää rinnakoopasse ja imes vere. Vahel tõstis ta oma verise koonu õhku ja keelt limpsutades vahtis igas külge nagu kartes, et keegi kontvõõras võiks jaole tulla. Nagu lihunik kunagi lahkas ta küüntega kõhu, rebis soolikad hangele ja otsis sisemusest söödavad palad. Siis pani ta oma vägevad käpad põiki põdra küljele, heitis kõhuli lumme ja hakkas hammastega teda turjast järema. Süües veeretaskarude raiska veidi edesi, siis liikus ka Lauri, kel ikka veel oli kõieots ümber keha, sest et külmanud sõlme ei saanud lahti päästa. Jääkaru urises äkki vihaselt, tõusis püsti ja lähenes, hambad irevil ja nina

„Lauri silmitses seda verist vaadendit...“

korvus, kaitsetule kütile. Lauri tundis juba selgesti selle kuuma hingamist, nägi tema mürja koonu ta kukalt nuuskivat. Teisel silmapilgul käanis vägev käpp ta karedasti seljale. Jääkaru seisis paar minutit vagusi kui naelutatud ja tunnistas uurivail silmil kummalist elukat, kel oli ümarik pää, karvutu nägu ja lühike lõug. Need olid Laurile hirmuhetked. Talle näis olevat juba päris kindel, et metsaline ta teisel silmapilgul tükkideks rebib. Üksainus hoop selle laia käpaga, hammustus pikkade kihvadega — ja siis oleks kõik otsas, oleks surnud Varangi reisiseltskonna viimne liige; ei avalikus ühejõulises tapluses, vaid nagu mutt hiiglakoera puremisest. Kõige enam pahandas teda see, et polnud mingit kaitseriista, millega oleks kalli hinna eest võinud elu müüa.

Suuril metselajail on kummaline lummutusjõud oma ohvrite päale, näit. lövi küüntesse sattunud langevad mingisugusesse uimasusse, mil hirm kaob ja kehaline tunne seevõrra tuimub, et kiskja rebimised ei näi talle valu tegevat. Midagi samasugust hakkas ka Lauri tundma, lamades metsalise ees silm silma vastu. Ta oli juba hüpnotiseeritud neist metsikuist silmist, valmis kaebuseta, stooilise filosoofi rahuga, vastu võtma piinamise ja surma. Seepärast ta nagu ootas „armuhoopi“, kuid seda ei tulnud. Mingi arusaamatul põhjusel jättis karu ta sinna, pöördus raisa juure tagasi ja selg tema poole pöördud, hakkas jälle põdra labaluid krõmpsutama.

Vähehaaval selgus Lauri hüpnoosi uimastusest, tahtejõud tuli tagasi ja ta hakkas jälle kavatsema pääsmise võimalusi. Pahim oli see, et karu võis kõie iga silmapilk oma jalge alla tallata ja siis saaks ta teist korda karu tähelepanu osaliseks. Kõie pidi, ükskõik mis nõuga, lahti saama, kui jääne sõlm kuidagi ei avanenud. Siis turgatasid talle äkki

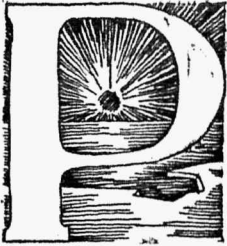
pähe inimese algupärasemad relvad, hambad, mida karugi tarvitas. Lauri kangutas tasakesi kõie hammaste vahele ja näris. Ei kestnud kaua, kui juba viimne kiud oli katki ja ta tundis kergendusohke pääsvat rinnust. Ta seisukord paranes ka veel sellega, et jääkaru üsna rahulikult, selg tema poole, oma saaki näsis.

„Ei ole nii pisukesti pidusid, et poleks kontvõõraid.“ Nõnda ei saanud ka jääkaru ükski nautida teiselt röövitud saaki, sest Teravmägedel on talvel palju näljaseid. Lauri mõtles parajasti mööda lund roomates minema hiilida, kui nägi teise jääkaru raisale vargsel sammul lähenevat. Esimene võttis selle vastu vihase larinaga ja asetudes kaitseiseisukorda. Teisel silmapilgul tõusid mõlemad tagujalule, lüües üksteist küünte ja hammastega. Hammaste lagin, hoopide müsumine ja urin segunesid üheks kähinaks, mis vaikselt kevadtalve päeval kandus kaugele ümbruskonda, kuulutades lumeväljade elanikele, et säääl vägevad võitlevad.

Seda ootamata pööret tarvitas vilgas kütt enda kasuks. Otsustades seekord järele anda, läks ta karude võideldes kiiresti roomates minema ja pääsis märkamatu kalju taha peitu. Veidi kõrgemal leidis ta ka oma suusad, tuura ja vibupüssi, kuid tal ei olnud seekord vähematki tahtmist tagasi minna võitlusväljale, kust ta ülivõimu eest oli sunnitud esimest korda elus taganema. Lauri pidas üldse häbiasjaks, et terava mõistusega varustatud võimas mees metsaliste eest põgeneb, kuid seekord lohutas ta end sellega, et see oli hoopis iseäralik olukord. Kõige rohkem aga pahandas teda siiski maitsva põdraküpsise kaotamine, kui röövlid viisid tal saagi otse käte vahelt minema.

„Küll ma neile veel tasun,“ töötas ta näljaset ja väsinult koju suusatades.

24. Jääkaru lõksus ehk Lauri tasumine.

äike tõusis punetavana idapoolse jäätihiku kohale, tervitas esimese pilguga Poolitunduri sakilist tippu, siis süleles kiirtekimbuga alamaidki rinnakuid, ilustades lõppeks jääkammitas uinuvat ookeani pinda, mille müriaadid lumekristallid samal hetkel näisid särema süttivat ja hõõ-

gusid kui lugematud kalliskivid külmas ilus. Teine kiirtekimp sattus Varangimaja hülgesoole-aknasse, lipsas sellest läbi ja silitas siis põrandal jääkaru nahkade vahel magava jahimehe tumedate juuksesalkudega kaetud otsaesist ja kahvatuid põski; mõned kiired tungisid silmi, tahtes nagu äratada magajat ta pikast unest.

„Ah, päike, jumalik valguse ja soojuse ning jõu allikas, vala mu soontesse tilgake tarmu, et võiksin tõusta oma voodist. See on mul juba neljas päev magada, kuid liikmed on ikka veel tinarasked, selg kange ja pää pööratab. Kas peaks see olema skorbuut? Kui on, siis peab minema, peab surma ähvardusel tõusma, muidu on mu uni igavene.“

Suure pödraseikluse järele oli Varangimaja jahimees haigena lamanud ja arvas saanud juba sama haiguse, mis kõik seltsimehed oli viinud. Kogu aja oli ta tahe võidelnud liikmete vastu, mis enam sõna ei kuulnud ja tahtsid vaid puhata.

„Nüüd pean tõusma, muidu...“

Lauri pidi kõik oma tahtjõu kokku võtma, et pää üles saada ning jalule tõusta. Vaaruvail sammel tuikus ta välja hommikust maastikku vaatama, silmitses taevast, mägesid ja merepinda, siis lähimat ümbrust. Siin moonaladu ees märkas ta värskeid jälgi. Jälle olid jääkarud käinud nuuskimas ta ladusid. Tühja olid nad saanud, polnud enam saaki haige jahimehe aidas. Nad olid leidnud säält vaid vana karusnaha, olid selle nii tükkideks rebinud ja nahka pannud. Niisamuti sündis ka rihmaga, millega nahk oli katuse alla riputatud.

„Ime, et need näljakrantsid pole söönud seda raudketti,“ kõneles Lauri ketitükki käes hoides, mille karud seinalt maha olid ajanud, „ja veel suurem ime, et nad mind pole tulnud sööma. Ega ma ennast ju haigena poleks saanud kaitsta, sest liikmeist on nõrgunud viimne jõud ning asemele on voolanud otsegu vanaduse nõrkus.“

Kuid raudketti vaadeldes turgatas Laurile pähe üks mõte, mis andis silmapilguks eluindu kogu organismile.

„Sellega võiks saada isegi jääkaru lõksu, kui püüda oskaks. Mina teen sest püüinise ja siis püüan neid nagu enne metskanu.“

Lauri oli varem kuulnud rohkesti jutustusi sellest, kuidas püünistega karusid püütakse.

Miks ei võiks siis püüda ka jääkarusid; need on ju veidi rumalamad veel, kui mustjashallid verevennad Põhjala metsades.

Maakarule tehakse esmalt — nii oli kõnelnud — puust latter, kuhu söödaks asetatakse mingi raisk: lamba laip või suur tükk tailiha. Latri seinasse tehakse karusuurune auk ja sinna säetakse püünis, mille teine ots seotakse painduva puu külge. Karu läheb raiska sööma ning jääb kaelapidi püünisesse. Mõni aeg selles rabelnud ja tõmbamisega proovinud püünise tugevust, istub ta siis kogu ööpäeva selle pääl, püüdes seda lahti harutada, kuid ilmiski mitte katki hammustada.

Lauril oli latter valmis, see vana hollandlaste ehitatud moonaladu ait ja sinna viiv ukseauk oli suurepärase püünisepaik, sest et karud sääl tihti vargil käisid. Kuid mis panna sinna sisse söödaks? Kuhu külge sõlmida püünise teine ots, sest puid saada ei olnud? Siin oli vast mõtlemist.

Siis tuli talle meele pödrapää, mille ta sügatalvel oli lumme matnud... Selle kaevas ta välja ja asetaski moonaladu lae alla kiikumale. Majas oli suures astjas hülgetraani, mida nad tarvitasid põletis- ja valgustusainena. Ta võttis suured kärakad pahasti haisvat traani ja viis laduaita, mõne palakese külvas ta maha ümber metsalisi püünisesse ahvatlema. Ukseauku asetaski ümariku kettsilmuse, mis looma puutudes kaela kukkus. Aida nurga küljes oli hollandlaste löödud suur raudrõngas, mille külge nad olid tõusuvee kartusel lootsikud sidunud; sinna kinnitas ta keti teise otsa.

Need toimingud olid Laurile nii mõnelgi põhjusel meelepärased, neis kulus kevadine päev lõbusasti ja ta tundis end koguni kehaliselt kosunud. Alles õhtupoolikul maldas ta tulla sööma tükkikese linnuliha ja laplaste viisil kivil küpsetatud leiba. Süües tuli ta äkki arvamisele, et ehk tuleb ta haigus suuremalt osalt näljast, liigest meelepingsusest ja selja- saunast, mis ta pödralt oli saanud.

Lauril tuli tahtmine minna suusatama ja saaki otsima, kuid asja põhjalikumalt arutades pidas ta targemaks majas püsida ja oodata, millal karud jälle tulevad maha ümber nuuskima.

„Nad tulevad muidugi õõsi,“ otsustas ta, „pool-mädanenud traan lõhnab mitme kilomeetri taha ja meelitab paela. Nad pole veel tundma õppinud inimese vigureid.“

Toidukastis ümber tuhnides puutus talle kätte nahkkott, mille sisemusest kuuldus helinat — kullakott. Vihases paigas ta selle kasti tagasi, nii et mürtsus, kuid sääl tõstis ta selle jälle üles ja puistas kotti sisu karusnahale, kummardas nende üle ja segades hunnikut puutükiga, manas neid nagu mõistlikke, arusaajaid olendeid.

„Roojane kuld, kas saatan sulle andis selle kiiskava sära ja lummutusvõimu, millega sa maailma valitsesid, või on inimene ise teinud sust ebajumala? Sinu pärast unustab laps vanemate armastuse, peigmees mõrsja, ametnik oma kohuse ja tööline oma seltsimehe. Sinu pärast peetakse sõda ja tapetakse miljooneid, sina oled süüitanud inimese hinge vastku kire sind ikka rohkem ja rohkem koguda,

nii et ta sinusse kiinduks, oma hinge roojastaks ja inimsuse unustaks. Vassili Kanin oli tapnud Siberis seltsimehe üheainsa kuldraha pärast, kuid surmavoodil oli tal neid külluses ja ta sõrmed tardusid igaveseks, lugedes neid kiiskavaid kuldtükke.

Sinu pärast oli ta valmis mindki hukkama, et võiks üksi kõik endale pärida. Mis kasu oli sinust neile hollandlastele, kes sind oma aardena siia olid toonud? Ei mingisugust. — Jääkarud kandsid teisel talvel nende pääluid oma hammastes, kuid kullast ei hoolinud vähematki. Nael haljast toitu oleks mulle enam väärt, kui kogu see kollane lasu. Ma ei või tarvitada sind isegi saagi surmamiseks: ei või valada kuule, millega põtru laseksin, ei ode taguda, ega pussnuge, sest oled liiaks pehme. Kuld on siin muld, Teravmägedel on lugupidamises vaid tublidus, tarkus ja jõud.“

Lauri kogus rahad kotti ja viskas selle toidukasti taha. Selle tundeplahvatusega oli ta oma südant kergendanud. Kulla manamine oli tulnud osalt pikaajalisest mõtlemisest ja kahetsusest. Viimasel ajal oli ta kibedasti kahetsunud oma mõtlemattust, et norralase kindla kalapaadi oli vahetanud Teravmägede valaskalalaeva vastu ja seks oli avatlenud teda osalt suurem palk, osalt muinasjutulised kirjeldused Teravmägede saagirikkusest.

Järgmisel ööl Lauri ei usaldanud uinuda. Ta kartis langeda sellasesse seisukorda, ei ei suudaks enam tõusta, kui polnud vöörast tahet äratamas. Vahel uinus ta koeraund: oleks kuulnud kõik, mis ümber sünnib. Enda kõrvale oli ta asetanud tuura ja viskoda, et enesekaitseks valmis olla, sest ta polnud kindel, et jääkarud ööse ust lahti ei kisu ja sisse ei torma. On seesugust asja ennegi juhtunud nahamail.

Pooleöö paigu kandus ta kõrvu tasane urin. Lauri hüppas kohe jalule, kahmas tuura kätte ja tormas välja. Midagi polnud kuulda: öö oli vaikne ja taevast tähtselge. Poolkuu paistis nõrgasti lumele ja selle kahvatus valguses nägi ta aida juures olevat kõik endist viisi.

„Mu kõrvad vist eksisid,“ arvas ta endamisi ja hakkas maja poole tagasi minema.

Kuid siis pani vaikustlõikav kisa ja kaks järgnevat mõiratust seljaüdi värisema. Laduhoone tagant kuuldus siis pilgu aega müdinat ja mõminat, mis näis nagu lähenevat ja säält ilmus nähtavale kaks riidlevat jääkaru, teine palju väiksem ja lahjem. Nad kaklesid nende hülgerasva raasukeste pärast, mis Lauri oli lumele visanud. Väiksem pidi maja eest taganema, kuna suurem süüa matsutas oma meelest magusaid rasvapalu. Siis märkas ta põdrapää kiikuvat nõõri otsas ja ahmas selle suhu. Säält kuuldus aga kettide kilautus, kui silmus kaela langes. Karu ei teinud sest esmalt väljagi, raputas vaid natuke pääd ja söi oma sööta. Põnevalt ootas Lauri tagajärgi; ta ei olnud veel päris kindel selles, kas silmus sattus kaela, või laotas kiskja piünise.

„Kinni,“ peaaegu hüüatas ta, sest jääkaru, tundes ketti kaela ümber pingumale tõmbuvat, tõusis kahele jalale, pillas põdrapää suust ja

„Roojane kuld...“

hakkas ketti katkuma, mis helises oma saagi raputusist. Väiksem jääkaru pani paha aimates putku, kadudes pimedusse.

„Nüüd oled kui koer ketis, vana röövel,“ sõnas Lauri kahjuröömsalt, tundes looma olevat sama, kes talt mõne päeva eest saagi riisus. „Nüüd on sinu kord ketis olla.“

Kuuldes inimhääle, tormas metsaline maja poole tagasi, kuid tugev kett kiskus ta kaela kahekorra ja silmus pitsitas ikka tugevamini kurku, mattes hingamise. Jääkaru viha näis tõusvat, ta jooksis maja ees ühte ja teise külge nii pikalt kui kett andis, aegajalt pööris ta isegi maja taha võitlema selle kummalise vangistaja vastu, kes vastikult kilises ja kolises vastu kivimaja nurka.

Lauri ei kiirustanud. Las ta väsitab ennast enne, las maitseb, nagu seekord põdra-isa juures, kuidas tundub ketisolek piiritu vabadusega harjunule, las tunne oma nahas, kes siin on Teravmägede valdjas.

Jääkaru arvab enda üksi olevat nende lumeväljade türanni ja valitseja, sest et pole varem tunnud inimest. Nüüd ta saab näha, et haigegei inimene suudab ta maha panna ja on talt võimsam.

Lauri astus lähemale. Nüüd karu alles märkas uue vaenlase, seisatas istuma ja näis teda imestusega uurivat ning tunnistas ehk samaks, keda kord oli nuuskinud ja lumes veeretanud. Vist aimas ta, et piünisel ja sel uuel

vaenlasel oli midagi ühist, sest äkkisööstis ta Laurile vastu, kuid kett laskis ta julgele mehele nii lähedale, et karu küüned ta kasukat kraapsasid. Siis Lauri torkas teda odaga, kuid tõuge oli nii nõrk, et oda ots vaevalt rinna läbistas. Jääkaru kobas haava, sai oda käppade vahele, tõmbas selle välja ja murdis varre käppade vahel kui õlekõrre. Siis Lauri heitis harpuuni, kuid sellegi tera ei tunginud küllalt sügavale karu külje sisse, sest heitja käel oli liig vähe rammu. Majas oli tugeva varrega karutuur, Lauri läks tõi selle endale sõjariistaks, ja kui haavadest pöörane karu talle uuesti vastu tormas, tõukas ta laia tera selle rinda ja

surus ühtlasi varre otsa jää sisse, et ründav karu oma raskusega aitaks tuura südamesse tungida. Karu langes surnult oma püüdja jalge ette.

Värske karuliha ja veri kosutasid järgmisil päevil meie väsinud jahimeest seevõrra, et ta mõni päev pärast karu tapmist jälle läks jahikäigule Poolitunduri orgudesse. Värske kevadine ilm, korrapärane liikumine ja väike toiduvaheldus tegid ta vähehaaval täitsa terveks. Ta seisukord paranes ka sellepolest, et kiirunad, keda kesktalvel oli vähe olnud, jälle rannikuvõlle saabusid, ja Lauri laskis neid vibupüssiga igapäev küpsiseks.

Brigader Gerardi seiklused.

Kuidas brigader tappis rebase.

Arthur Conan-Doyle'i järele A. V. N. Mey joonistused.

Terves suures Prantsuse sõjaväes oli ainult üks ohvitser, keda inglased Wellingtoni väest vihkasid, vihkasid südamest, kangekaelselt, eluotsani. Prantslaste hulgas oli röövleid, oli vägivallatarvitajaid, mängijaid, duelliste ja ka „roués“. See kõik oli andeksantav, sest sarnast liiki inimesi leidis ka inglaste ridades. Kuid üks ohvitser Massena väest sai hakkama roimaga, mis oli ennenägematu, ennekuulmatu, hirmuäratav; kirudes tuletati seda meele alles hilja õhtul, kui juba teine pudel oli vallandanud meeste keeled. Teated sellest saabusid Inglismaale, ning mõisnikud, kes muidu teadsid vähe sõjasündmustest, läksid näost siniseks seda kuuldes; ja krahvkondade aadlikud tõstsid vandudes tedretähelisi rusikaid. Muidegi, kes võis olla sarnase hirmsa teo tegija, kui mitte meie sõber, brigader Etienne Gerard, Conflaus'i hussaar, maru-ratsanik, ime-vehkleja, võrukael, daamide ja kuue kerge ratsa-brigaadi lemmik.

Kuid kummaline terves loos on see, et selle vihatava teo teinud elegantne gentleman, kes sai nii mitteamastatud meheks poolsaarel,*) ei teadnudki, et ta oli roimar, kelle teole vaevalt leidub nimi meie keeles. Otse vastupidi, ta peab seda seiklust teiste kangelastegude vääriliseks, mis ta näidanud maa-

ilmale, ning mitugi korda ta naerab ja muheleb, jutustades teda innukalt kuulavale seltskonnale, mis kogunenud ta ümber madalas kohvikus, domino ja lõunasöögi vahel; pisarate ja naeruga, nagu ta ise ütleks, jutustab ta unustamatust Napoleoni-ajast, kus Prantsusmaa seisis väriseva mandri ees hiilgava inglina, suurepärase ja hirmus. Ta, brigader, elas kaua ja iialgi ta ei aimanud segamatus rahulolemises enesega, mis kaunistas või rikkus ta iseloomu, et oli palju tuhandeid inglasi, kes oleksid poonud ta suure lõbuga. Kuulakem, kuidas ta jutustab selle loo oma-moodi ja omalt seisukohalt.

Peate teadma, mu sõbrad (jutustas bragider), et see oli tuhande kaheksasaja kümnenda aasta lõpuole, kui mina, Massena ja teised surusime Wellingtoni, kuni lõpuks lootsume suruda ta ja ta väe Tagus'se. Kuid olime veel kakskümmendviis miili Lissabonist eemal, kui leidsime, et olime petetud, sest see inglane oli ehitanud hiiglahulga kindlustusi kohale, mida hüütakse Torres Vedras, nii et isegi meie olime võimetud nende ees! Need ulatasid põiki üle verve poolsaare ning meie vägi oli liig kaugel kodumaast, et riskida kallale tungida, ja juba Busaco juures tundsimme, et pole sugugi lapsemäng võidelda nende inimestega. Mis jäi meil muud teha kui istuda kindlustuste ees ja piirata, kuidas aga oskasime?

*) Pürenei poolsaarel. Tõlk. märkus.

Ja jäämegi sinna kuueks kuuks see-suguste hädaohtude kätte, et pärast Massena ütles, et ei ole tal tervel kehal ainust karva, mis ei oleks hall. Mis minusse puutub, siis ma ei nurisenud seisukorra üle, kuid muretsesin hobuste pärast, kel puudus puhkus ja roheline toit. Peale selle jõime veini ja viitsime aja nii, kuidas oskasime. Oli üks daam Sautaremis — kuid minu suu vaikib sellest. Seesuguses asjas peab õige mees suu pidama, kui ta küll näitab, et võiks paljugi jutustada.

Ühel päeval Massena kutsus mind, ning ma leidsin ta telgis suure kaardi juures. Ta vaatas mulle vaikides otsa oma ainsa nägeva silmaga, ning ma taipasin ta ilmest, et asi on tõsine. Ta oli närviline ja veidi haige, kuid mu ülespidamine näis teda rahustavat. On kosutav olla koos vapura mehega.

„Kolonel Etienne Gerard,“ ütles ta, „olen teist alati kuulnud kui väga tublist ja ettevõtlikust ohvitserist.“

Ei olnud minu asi kinnitada seesugust teadet, kuid oleks olnud rumalus eitada seda, ning seepärast lõin kannused kokku ja tervitasin.

„Te olete ka suurepärase ratsanik.“
Möönsin seda.

„Ja parim vehkleja kuues kerges ratsabrigaadis.“

Massena oli suurepärase oma õigete teadete poolest.

„Ja,“ jatkas ta, „kui te vaatate seda plaani korra, siis pole raske mõista, mida teilt tahan. Siin on Torres Vedras. Te näete, kindlustused on laiali pillatud suurel alal, ning inglased suudavad ainult mõnes kohas kaitsta. Kord läbi murdnud sellest reast — teie ees on kakskümmendviis miili lagedat maad Lissabonini. On väga tähtis teada, kuidas Wellingtoni väed on paigutatud sel alal, ja ma tahaksin, et lähiksite ja vaataksite järele.“

Ta sõnad panid mind tarduma.

„Mu härra,“ vastasin, „on võimatu nõuda, et kerge ratsaväe kolonel hakkaks salakuulajaks.“

Ta naeris ja koputas mulle õlale.
„Te ei oleks husaar, kui te ei oleks

keevavereline,“ ütles ta. „Kuulake, siis näete, et ma ei palu teid olla salakuulaja. Mis arvate sellest hobusest?“

Ta viis mind telgi ukse juure ning näitas väljas imesteldavat looma, keda kütt tammutas. See oli hall, mitte väga suur, kuid lühikese pää ja suurepärase kaelaga, mis tõendas Araabia verd. Ta rind ja reied olid väga tugevad, kuid siiski nii peened, et oli suur lõbu teda vaadata. Tore hobune ja ilus naine, ma ei saa vaadata neid liigutusega isegi mitte nüüd, kus seitsekümmend talve on jahutanud mu verd. Võite arvata, missugune olin kümnendal aastal.

„See,“ ütles Massena, „on Voltigeur,*) kiireim hobune meie väes. Tahaksin, et sõidaksite täna öösel ümber vaenlase tiiva, sõidaksite tal selja tagant läbi ja tuleksite tagasi ümber teise tiiva, tuues kaasa teated vägede paigutusest. Te lähete vormiriides, ning kui vangi langete, pääsete salakuulaja surmast. On tõenäoline, et pääsete nägematult läbi, sest valve on väga hõre. Kui olete läbi, siis võite päevavalgel kõrvale põigelda vastutulijaist, ning kui hoidute kõrvale teedest, siis teid ei märgatagi. Kui te ei ilmu homme öösel, siis mõistan, et olete vangi langenud ning pakun neile vahetuseks kolonel Petrie.“

O, kuidas mu süda paisus uhkusest ja rõõmust, kui hüppasin sadulasse ja sõitsin edes-tagasi, et näidata, kuidas valitsen hobust! Ta oli suurepärase, meie mõlemad olime suurepärase, sest Massena plaksutas käsi ja hüüatas rõõmu pärast. See ei olnud mina, vaid tema, kes ütles, et kaunis loom väärrib kauni ratsaniku. Ning kui kolmat korda tast mööda tuiskasin, nägin ta vanast, valjust näost, et ta ei kahelnud enam enda valikus. Haarsin mõõga, tõstsin tervituseks pideme huultele ja kihutasin oma meeste juure. Kõigil oli juba teada, et olin valitud seks ülesandeks ning mu väikesed võrukaelad ronisid telkidest välja õnne soovima. Pisarad tulevad mul silma, mõeldes, kui uhked nad olid oma kolonelist. Ning

*) loe Voltižöör.

mina olin uhke nendest. Nad olid oma juhi väärilised.

Öö näis tulevat tormine, mis meeldis mulle. Tahtsin lahkuda salaja, sest oli endastmõistetav, et kui inglased oleksid kuulnud, et lahkusin väe juurest, nad oleksid järeldanud, et on juhtumas midagi tähtsat. Seepärast mu hobune viidi vahtidest läbi, nagu jooma, ma ise läksin järele sinna ja astusin sääil sadulasse. Mul oli kaasas kaart, kompass ja paber juhtnööridega marssaliit, mõök küljel. Sadas peenikest vihma, ja kuud ei olnud, nii et võite kujutella, et see ei olnud väga lõbus teekond. Kuid mu süda oli rõõmus mõttest, milline au mulle osutatud ja milline kuulsus ootab. See tegu pidi olema üheks selles hiilgavas reas, mis pidi muutma mu mõõga marssalikepiks. Oo, kuidas me unistasime, me hullud poisid, noored ja joobunud edust! Oleksin ette näinud sel ööl ratsutades, et mina, 60.000 valitud mees, et mina pean veetma oma elu, kasvata-des kapsaid saja frangiga kuus! Oo, mu noorus, mu lootused, mu seltsimehed! Kuid ratas veereb, ega peatu iialgi. Andke andeks, mu sõbrad, vana inimesel on omad nõrkused.

Mu tee viis üle kõrge Torres Vedras'e pinna, siis üle oja, mööda talust, mis oli maha põlenud ja oli nüüd paljas maa, siis läbi noore korktamme-salu, kuni San Antonio kloostrini, kus oli inglaste vasaku tiiva äär. Siin pöör-sin lõunapoole ja sõitsin rahulikult üle küngaste, sest see oli koht, kus Mas-sena arvas olevat kergema pääseda tähelepanematult läbi väerinna. Sõitsin väga tasa, sest oli nii pime, et ei näinud sõrme suhu pista. Seesuguseil kor-ril ma lasin ratsutid lahti ja jätsin tee hobuse otsida. Voltigeur läks julgesti edesi, ning mul oli väga hää istuda ta seljas, ning vaadates ümber, hoiduda kõrvale igast tulest. Kolm tundi liiku-sime sel kombel ettevaatlikult edesi, ku-ni mulle näis, et igasugune hädaoht oli seljataga. Siis liikusin kiiremini, sest tahtsin päevatõusuks olla vaenlase sel-ja taga. Sääil on viinamägesid, mis on talvel päris lagedad ning ratsa on sääil raske läbi pääseda.

Kuid Massena oli madalalt hinna-nud nende inglaste võimeid, sest selgus, et ei olnud mitte üks kaitseliin, vaid tervelt kolm, ning kolmas oli kõige tu-gevam, ja ma parajasti läbistasin seda. Ratsutasin, rõõmus oma edu üle, kui korruga süttis latern mu ees, ning nä-gin läikivat püssirauda ja punase kuue kuma.

„Kes tuleb?“ hüüdis hää — milline hää. Pöörasin paremale ja kihutasin minema, kuid tosin pauke kostis pime-dusest ja kuulid vihisesid mu kõrvade ääres. See hää ei olnud uudiseks mulle, sõbrad, ehk ma küll ei ole hull-

„ja ahastuses võtsin pää kätte vahele...“

julge noorsõdur ega ütle, et armastan teda. Vähemalt ei seganud see mind selgesti mõtlemast, ning teadsin, et ei jää muud üle kui kihutada edesi ja kat-suda õnne mujal. Sõitsin ümber ing-lise vahiposti ning siis, mitte midagi enam kuuldes neist, järeldasin õieti, et olin läbi nende liinist. Viis miili sõit-sin lõunapoole, lüües aeg-ajalt tuld, et vaadata oma taskukompassi. Ning siis ühekorraga — veel praegu tunnen selle silmapilgu piina, kui see mul meele tu-leb — mu hobune kukkus vähemagi oige või komistuseta maha surnult kui nott!

Ma ei teadnud seda, kuid üks kuul selt põrguliselt eelpostilt, oli läbistanud mu hobuse. Õilne loom ei häälitse nud-

ki ega nõrkenud, vaid liikus, kuni oli tas elu. Eelmisel silmapilgul olin väljaspool hädaohtu Massena väe kiireima hobuse seljas. Järgmisel silmapilgul ta oli pikali maas, väärt ainult oma naha hinnä, ning siin ma seisin abitu, kohmakaim kõigist olevustest — hobuseta husaar. Mis võisin ette võtta mina oma saabaste, oma kannuste, oma lohiseva möögaga? Olin kaugel vaenlase maal. Kuidas võisin loota tagasi pääseda? Mul ei ole häbi öelda, minul, Etienne Gerardil, et istusin maha enda surnud hobusele ja ahastuses võtsin pea käte vahele. Ning juba ilmusid esimesed valged viirud idas. Poole tunni pärast on valge. Võita kõik takistused ning siis korruga jääda abitult vaenlase kätte, kavatsus ebaõnnestunud, ise vang — kas ei jatku sellest sõduri südame purustamiseks?

Kuid julgust, sõbrad! Meil on sarnased nõrkuse silmapilgud, vapraimail meist; kuid minu vaim on kui terasvedru: mida enam teda alla suruda, seda kõrgemale ta kargab. Üks ahastuse hoog ja siis — jääne aju ning tuline süda. Kõik ei olnud veel kadunud. Mina, kes olin pääsnud nii mitmest hädast, pääsen sellestki ühest. Tõusin püsti hobuselt ja mõtlesin järele, mis oleks parim teha.

Kõige päält oli selge, et ma ei tohtinud tagasi minna. Ammu enne kui jõuan väerinnast läbi, on suur valge väljas. Pidin end peitma päevaks ja katsuma põgeneda öösel. Võtsin sadula, püstolikutid ja valjad mu vaeselt Voltigeurilt ning peitsin pöösastesse, et keegi, kes ta leiab, ei peaks teda Prantsuse hobuseks. Siis rändasin ise edesi, et leida koht, kus päeval võiks peidus olla.

Igalpool mäenõlvadel nägin laagritulesid, ning inimestekogud hakkasid juba liikuma nende ümber. Pidin ruttu peitma enda või ma olin kadunud. Kuid kuhu võisin enda peita? Asusin parajasti viinamäel, ainult ridvad seisid siin püsti. Siin ei olnud mingit varju. Pääle selle vajasin veel veidi toitu ja vett enne järgmise öö tulekut. Tormasin umbropsu edesi lahkuvas pimeduses, lootes, et õnn on minu poolt seekord. Ning ma ei pettunud. Õnn on daam, sõbrad, ning ta on alati hää husaarile.

Noh, komberdasin edesi viinamäelt, miski asi hakkas paistma kaugelt ja ma saabusin suure maja juure, mille üks külk venis suureks, madalaks hooneks. Kolm teed ristlesid siin, ning oli kerge taibata, et see oli „posada“ — kõrts. (Järgneb).

NOORTE VALD

Hiline käik.

R. Reenus.

Päike oli juba looja läinud, kui Eets alevist koju hakkas minema. Alevi vahel valitses rahu, mida ainult paar linna-sõitjat talumeest oma logisevate vankritega, kuhu suured kartulikoormad olid laotud, segasid.

Eets astus rahulikult sammul surnuaiast läbi männikusse. Männiku ser-

val mängis salk käratsevaid poisse. Üks hüüdis Eetsu poole: „Poiss, kes sa oled?“ Eets seisatas, muigutas mokki, aga ei rääkinud sõnagi. Mõtles ainult, kuidas võiakse nii rumalalt küsida. „Poiss, kes sa oled?“ kärkis endine tigidalt ja sammus Eetsu poole, suu jultunud naerul. Eetsul välgatas meele, kuidas ta

kevadeli oli alevipoistega „tutvust“ teinud, mis talle just õnnelikult ei lõppenud, ja ta sinise silmaga koju pidi minema. Nüüd said Eetsu jalad kergeks ja vali naerulagin poistelt saatis teda. Kuuldes, et teda taga ei aeta, jättis ta jooksu, seisatas, vaatas tagasi ja hakkas kiirel sammul, veel mõnd korda tagasi vaadates, edesi astuma.

Männi ladvast kostis unise varese imelikult kraaksuv hääl ja Eetsul tuli meele vaadata linnupesa tee ääres kadakapõõsa otsas, nii kõrgel kui Eetsu lõug. Iga kord mööda minnes oli ta siia vaadanud. Vahel oli lind hirmudes ära lennanud ja Eets oli ilusaid pruunitäplisi mune vaadelnud. Meeleldi oleks tahtnud ta neid pihku võtta, aga ta teadis, et seda ei tohi, ainult puutus neid sõrmeotstega. Hiljem oli ta näinud kuid paljad linnupojad päratasuuri suid laiaili ajasid ja kuristades toitu karjusid. Ja kui vana lind toiduga tuli, kadus see silmapilk punastesse kurkudesse. See pilt oli Eetsule vastik. Aga armsad olid väikesed linnukesed siis, kui juba pehme sulerüüd neid kattis.

Nüüd oli pesa tühi. „Kas nad jälle peaksid tulema?“ mõtles Eets. Ta jõudis metsast välja, ees veel kolme verstane tee mööda nõmme.

Tume videvik, mis ikka veel kiirelt tumenes, lasus nõmmel. Tihedad kadakapõõsad paistsid mustade kuplitena maapinnale. Mõlemil pool ääres asus pähklipuumets müürina. Eets vaatas natukene arglikult kõrvale. Tal tuli meele jutuaajamine tüdrukukesega alevi. „Kuidas julged üksinda nii pimedas koju minna?“ oli see küsinud. Eets oli iseteadvalt naeratanud ja ütelnud: „Oh, seal pole midagi karta, ega ma esimest korda ei lähe,“ ja mõtelnud, „keda ma peaksin kartma, mina, Eets; olen ju juba kaheksa aastane.“ Aga tahtmata tuli nüüd siiski hirmuvärin peale, sest kõik paistis nii tontlikuna.

Eets vaatas tagasi ja võpatas. Hiiglasuur, punakaskollane kuu tõusis männiku tagant ja paistis nagu koletu nõialatern. Eetsu süda läks külmaks, nii hirmu-

äratavana paistis see alguses. Aga kui kuu kõrgemale tõusis, paistis ta jälle harilikuna.

Tee ääres valgendasid mingisugused nurgelised tombud. Need olid suured lõhutud kivid. Ilmaski polnud Eets siit seisatamata mööda läinud, alati oli ta siin jalga puhanud ja ilusaid auke vaadelnud, mis kivide sisse puuritud. Augud olid püssirohu tarvis puuritud ja Eets mõtles alati, kuidas saab kivi sisse nii siledaid auke teha. Täna ruttas ta siit peatamata mööda. Väsimust ta ei tunnud, ainult kartust.

Tuli aed vastu. Eets ronis üle mulgu. Tee ääres seisis üksik talu, kus elas vanapaar, kel oli vana valge hobune ja vana valge lehm. Siin kadus Eetsu kartus kohe. Aga naljakas, päeval kartis ta ainult siin. Nimelt lehma, kellest oli kuulnud, et see kord tüdruku sarvedele võtnud.

Talu jäi seljataha ja Eetsu kartus kasvis, mida kiiremini ta sammuma hakkas. „Mida ma õige kardan täna,“ ütles ta valju häälega ja tampis jalgega kõvasti vastu maad, et ometi rohkem kära sünnitada, „selles on vist küll need tondijutud süüdi, mida eile õhtul lugesin.“ Äkki — pats, pats, kuulis ta samme käivat oma astumise vahele. Värin läbistas ta. Ta seisatas, ka sammud kadusid. Sammus siis edesi, mõeldes, et on eksinud kuulmises. Aga jälle kostis pats, pats. Eets julges korraks taha vaadata ja nägi musta kogu, mis tema poole liikus. Hirmsasti kohkudes jäi ta seisma, kuid silmapilk hiljem astus ta kogule vastu, rõõmuga selles Mustut, noort sälgu, ära tundes. Ühtlasi märkas ta, et üsna kodu lähedale oli jõudnud. Ta kobas taskuid, et midagi leida Mustu jaoks; need olid tühjad.

Kartus oli kadunud, saades elusa olevusega kokku, olgugi hobusega. Eets lõi kergelt sälgu kaelale, see kaugenenes, kuna ta ise maja poole astus. Kolistas lingi kallal, avas ukse ning astus üle kõrge läve. Soe roa lõhn lõi talle pimedast toast vastu.

Lugu mehest, kes mõtles kassi olevat kanges suplemishädas.

VÕISTLUSI JA ÜLESANDEID.

12. Ülesanne.

Meremehe jutustus.

Kodulinna tagasi jõudes kõneles ühe kalalaeva madrus sõpradele järgmise loo.

Üle okeani Euroopasse sõitis juhus teel hirmus torm meid kätte saama. Kui meie laev masinarikke tõttu abitult tuules ajus, nägime hirmsa jäämäe tormist aetuna tulevat meie poole. Vesi käis jäämäe ees kohisedes kahele poole. Kokkupõrge oli paratamatu. Põrke

hoost viskusin mina kahe seltsimehega vette. Lõppeks õnnestus meil ronida jäämäele, hoolimata sellest, et kange vool tahtis meid kiskuda jäämäe alla. Meie suur laev tõusis esiteks otseti püsti ja viskas pärast kohe pärapoole üles, lüttes sellega jäämäelt hiiglatükid maha, mis kohe põhja vajusid. Siis kadus laev õhe.

Suure vaevaga õnnestus meil ronida jäämäe tippu. Meie ainukeseks lootuseks oli see, et vahest ehk sõidab

mõni laev mööda ja võtab meid kaasa. Kaua ootasime asjatumat. Mässisime end soojadesse riidesse ja meie ainukeseks lohutuseks oli ühel seltsimehel taskus olev piip, mis nüüd käis käest kätte. Siis tuli kange janu. Kuumad päikese kiired ei jäänud mõjutumaiks, peagi hakkas ülalt jäämäe tipust selge allikas voolama alla. Selge ja karastav oli see vesi ja kosutas meid enam kui kaevuvesi. Edesi rännates leidsime ärakülmanud hülge. Suuri vaevu nülgisime ta ja lõikusime liha tükkideks, mis maitsis päris hää kui teda olime päikese käes kõrvetanud.

Nõnda möödus päev, ilma et oleks tulnud mingit pääsu. Järgmisel päeval leidsime jäämäe ligiduses mitmesuguseid palke, paadipurje ja köiekimbu. Tõmbasime loosi, kes peab neile järele ujuma. Loos juhtus mulle, hüppasin vette mis oli päris soe jäämäel valitseva temperatuuriga võrreldes. Tõmbasin palgid ligi ja valmistasime neist parve.

Kui talle purje päale panime, siis nägime ligidal lihaga täidetud konservikarpe ujuvat. Need nähtavasti olid

pärit meie laevast. Püüdsime nad välja ja sõitsime veel kord tagasi jäämäe juure, et lüüa säält küljest omale mõned suured jäätükid. Kuna mina tüürisin parve, valmistasid mu seltsimehed jääkambast nugade abil suure tuleklaasi. Saapataldade küljest kaabiti pori ja liiva ning sellega lihviti lääts libedaks. Selle vägeva tuleklaasi abil õnnestus meil süüdata põema mõned palkide küljest lõhutud puutükid. Nõnda meil siis oli tuli ja võisime keeta konservikarpidest saadud liha. Saabus jälle õhtu ja kaotasime uuesti igasuguse lootuse pääsmiseks. Järsku aga kuulsime pimeduses aurikuviilet. Auriku vahimadrus oli meid leidnud. Sõiduk võttis meid päale ja tõi järgmisel päeval juba õnnelikult sadamasse.

Noh, eks ole küll luiskamine? Mis arvate sest loost?

Kes noorusmaalasist kõige täielikumalt seletab ära ja toob avalikkuse ette meremehe valed, neile loosime hää raamatu.

Lahendused saata toimetusse 15. jõulukuu päevaks.

Ülesannete lahendusid.

7. ülesanne. Õpipoiss ehitas sorteerimisaparaadi nõnda, nagu näitab joonis. Kaks raudlatti on säetud ühest otsast kõrgemale, teisest madalamale. Raudlattide vahe laieneb allapoole.

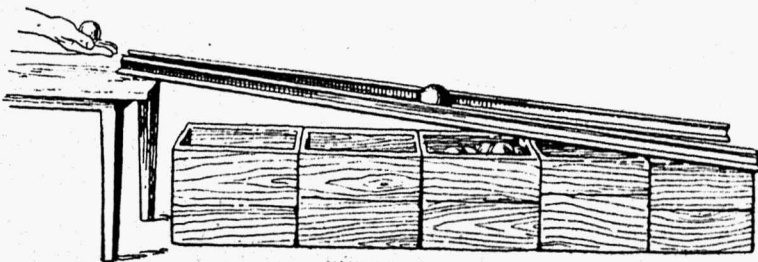
Õiged lahendused saatsid: R. Leimann, F. Onemar, E. Gerberson, B. Martinsen, I. Minsky, I. Valter, R. ja U. Veidenbaum, P. Maivel, A. Möller, I. Tisler, O. Mets, P. Öunpuu, A. Siitam, E. Luuk, E. Gildemann, R. Keres, E. Pokk.

Auhinnaks sai A. Möller Tallinnast elektritaskulambi.

8. ülesanne. Politseinik võttis autosõitjalt 500 marka, lisas sellele omalt poolt juure 100 marka ja võttis hane omale. Kõik olid rahuldatud.

Õiged lahendused saatsid: R. Leimann, F. Onemar, E. Gerberson, Roosi Eero, Arved Reimann, B. Martinsen, V. Kirik, R. Koppel, R. ja U. Veidenbaum, Elmar Liping, P. Majvel, A. Möller, T. Sauer, O. Pakal, I. Tisler, P. Öunpuu, A. Siitam, Joh. Lillmann, E. Luuk, I. Teder, E. Gildemann, R. Keres, E. Pokk.

Auhinnaks sai R. Eero Tallinnast: J. Aho raamatu — Vaikne meri.

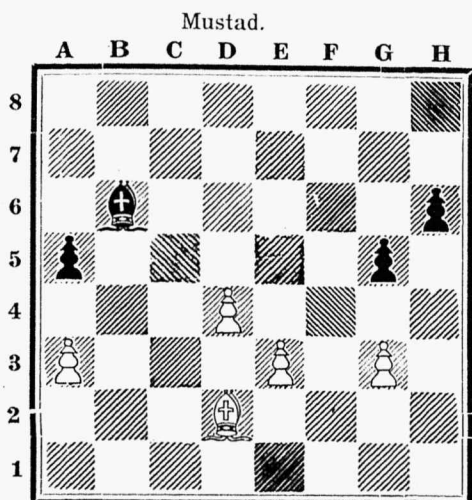
Nupuka õpipoisi ehitatud sorteerimisaparaat.

K a b e.

Toimetaja A. Burmeister.

Lõpumäng nr. 3.

Kokku säädnud Heinz Credner (Leipzigis).

Valged.

Valged: Kd2, La3, d4, e3 ja g3.

Mustad: Kb6, La5, g5 ja h6.

Valged algavad ja võidavad.

<p>7. c1 — b2,
8. e3 : g5,
9. g3 : e5,
10. d4 — c5,
11. c3 : g3,
12. b2 : d4,
13. h4 : f6,
14. g1 — f2,
15. g3 — f4,
16. h2 — g3,
17. f2 — e3,
18. e3 — d4 2),
19. f4 : d6,
20. a1 — b2,
21. g3 — h4,
22. b2 — c3,
23. h4 : f6,
24. f6 — g7,
25. g7 — f8K,
26. d6 : b8K,
27. Kb8 — d6,
28. Kd6 — b8,
29. e1 — d2 5),
30. Kf8 — e7,
31. Ke7, — f8,
32. Kf8 : b4,
33. c3 : e5,
34. Kb8 — a7,
35. a7 — d4,
36. e5 — d6,
37. d6 — e7,
38. e7 — d8K 7) ja valged võitsid.</p> | <p>e5 — f4 1),
h6 : f4,
d6 : f4,
b6 : d4,
a5 : c3,
f6 — g5,
g7 : c3,
h8 — g7,
g7 — h6,
c7 — b6,
e7 — f6,
c3 : e5,
b6 — a5,
f6 — g5,
g5 — f4,
h6 — g5 3),
f4 — g3,
g3 — h2,
d8 — c7 4),
h2 — g1K,
Kg1 — h2,
Kh2 — g1,
Kg1 — f2,
a7 — b6,
b6 — c5 6),
Kf2 — d4!,
a5 : e1K,
Ke1 — c3,
Kc3 — e1,
Ke1 — d2,
Kd2 — e1.</p> |
|--|--|

Ülesande nr. 3 lahendus.

1. Kb8 — c7,	b6 : d8,
2. e1 — f2,	Ka7 : g1,
3. d6 — c7,	d8 : b6,
4. b4 — c5,	b6 : d4,
5. Kh6 — e3,	d4 : f2,
6. Kd2 — e1,	Must on suitsus.

Õiged lahendused saatsid: E. Lagsdin, G. Pärnpuu, B. Kerner ja V. Mikenas (Tallinnast).

Partii nr. 6.

Mängitud Tallinna Vene linnagümnaasiumi turniiril 1926. a.

Valged.	Mustad.
E. Lagsdin.	S. Bogojavlensky
1. c3 — d4,	d6, — e5,
2. d2 — c3,	e7 — d6,
3. g3 — h4,	f8 — e7,
4. f2 — g3,	b6 — a5,
5. a3 — b4,	a7 — b6,
6. b2 — a3,	b8 — a7,

Märkused

(E. Lagsdin'i poolt).

1) Valged ei arvestanud õieti oma kombinatsiooni. Algusel võidavad nad ühe musta kivi, kuid edesi võidavad mustad oma kivi tagasi, ja must kivi c3 peab kinni kolm valget: a1 a3 e1. Kuid see vahetamine annab juba praegu viigi.

2) Valged mängivad edesi õieti ja jõuavad seisuni, kus ka mustadel näib kaotus tulevat.

3) Mustad peavad ohverdama ühte kivi.

4) Musta lohverdavad jällegi ühte kivi, sest sellega päästavad nad oma kabe (daami).

5) Valged teevad vale käigu, sest nad annavad mustale kabele (daamile) võimaluse ära minna ruutudelt g1 — h2, kus kinnivõtmise oleks olnud kergem.

6) Mustad ilusa kombinatsiooniga katsuvad teha viiki, kuid asjata.

7) Nüüd võivad valged kergesti võita, sest nendel on kolm kabet ja a1 — h8 liin (suur tee), milledega üksik must kabe mõne käigu järele kinni võetakse.

Noorusmaalased!

aasta viisi. Poolaasta — 200 mk.,

LEVITAGE NOORUSMAAD! Noorus-

maad võib tellida pool- ja veerand-
veerandaasta 100 mk.

Ilmus trükist
Noorusmaa jutukirjastik nr. 1

C H. D I C K E N S

Hind 100 marka
Pääladu Rataskaevu 22

KILK KOLDEL

Natalie Mey illustratsioon
raamatust Kilk Koldel

Noorusmaa

Ilmub 2 korda kuus

Tellimishind

200 marka

poolaastas

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk t. 2